

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

פרק שלישי

ואלו מגלחין

אלו מגלחים במועד

(י"ג ב') **משנה:** ואלו מגלחין במועד (שלא היה להם פנאי לגלח קודם המועד): הבא ממדינת הים, ומבית השביה, והיוצא מבית האסורין, והמנודה שהתירו לו חכמים, וכן מי שנשאל לחכם (שנדר שלא לגלח) והותר, והנזיר (שהשלים נזירותו במועד) והמצורע העולה¹ מטומאתו לטהרתו (שחל שביעי שלו במועד, וכתב "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִגְלַח אֶת כָּל שְׁעָרוֹ וְגו'").

(י"ד א') ושאר כל אדם, מאי טעמא אסורין?

(ומבאר) כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין.

בעי רבי זירא: אבדה לו אבידה ערב הרגל (וטרח לחזור אחריה, מהו לספר במועד), כיון דאניס מותר, או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא (שאין הכל יודעים שהוא אנוס), לא?

אמר אביי: יאמרו כל הסריקין אסורין, סריקי בייתוס מותרין?

רב אשי מתני: בעי רבי זירא: אומן שאבדה לו אבידה ערב הרגל מהו? כיון דאומן הוא מוכחא מילתא, או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא כי הנך, לא? תיקו.

(שנינו: הבא) ממדינת הים. מתניתין דלא כרבי יהודה, **דתניא:** רבי יהודה אומר: הבא ממדינת הים לא יגלח, מפני שיצא שלא ברשות.

אמר רבא: (יצא) לשוט (לשוטט בארצות לצחוק ולצוותא בעלמא), דברי הכל אסור. למזונות (דאנוס הוא לבקש מזונות ולהשתכר), דברי הכל מותר. לא נחלקו אלא להרויחא (שהוא עשיר, ויצא לסחורה להרבות שכר); מר מדמי ליה כלשוט, ומר מדמי ליה כלמזונות.

אמר שמואל: קטן הנוול במועד, מותר לגלח במועד. שאין לך בית האסורין גדול מזה. ומדייק, (נוולד) במועד, אין. (נוולד) מעיקרא, לא (שהיה יכול לגלח קודם הרגל).

(י"ד ב') **אמימר ואי תימא רב** שישא בריה דרב אידי מתני הכי: אמר שמואל: קטן מותר לגלחו במועד. לא שנא

¹ גירסת ר"ף, ורא"ש, ופיה"מ לרמב"ם, ועוד קצת ראשונים: "והעולה" מטומאתו לטהרתו. בכמה כת"י ליתא למלת "והעולה". וכתב דק"ס שבכמה דפוסים הוסיפו על פי פירוש הרמב"ם, שכתב: "והעולה מטומאתו לטהרתו, כגון טמא מת או בא על הנדה וכיוצא בזה". וכן פסק בה"ל שביתת יו"ט (ז,יט). והתקשה בדק"ס היכן מצינו איסור התקשטות וגילוח לעולה מטומאה לטהרה. עיי"ש.

² ריטב"א פירש, דאע"ג **דגילוח מלאכה גמורה היא**, מכל מקום כיון שהיא תיקון הגוף ויפוי הגוף, כצורך אוכל נפש דמי, וכדתנן (ח' ב') עושה אשה תכשיטיה במועד, ואין לך צורך המועד גדול מזה. ותלמיד רבינו יחיאל מפריש כתב: דכיון דגילוח לאו טירחא הוא, **ומלאכה נמי ליתיה**, אלא שמחה ויופי הוא, לישתרי. ור' תוספות (ד"ה ושאר).

³ פירוש, אין לנו לחלק בדבר, כדי שלא יבואו להתיר לכולן. ואין להקשות למה לא נאמר כן בכל השנויין במשנתינו, דהתם קלא רבה אית להו, וכולי עלמא ידעי שאנוסין גמורין היו, ולא אתי לאיחלופי בעלמא. ריטב"א.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

נולד במועד, ולא שנא נולד מעיקרא.⁴

שיטות הראשונים

הבא ממדינת הים: כתב ריטב"א שיש מפרשים אותה כפשוטה אפילו בשיצא מארץ ישראל לארץ ישראל, או מחוצה לארץ לחוצה לארץ.⁵ ושנראין דברי האומר דמיירי ביוצא מארץ ישראל לחוצה לארץ, וביוצא לשוט בעלמא איסורא עבד, וכיוצא שלא ברשות הוא. וביוצא למזונות, בהיתר יצא. וביוצא לסחורה על מנת לחזור הוא דפליגי, וקיי"ל כרבנן שהוא מותר. וכן כתבו רי"ף גיאת, ורא"ש בשם ראב"ד.⁶ וכן פסק השו"ע.⁷

גילוח במועד למי שהתגלח קודם המועד: האיסור לגלח במועד, כדי שלא ייכנסו לרגל כשהן מנוולין. דעת רבינו תם, שמשום כך, אם כבר גילח קודם המועד, מותר לגלח במועד. ודעת מהר"ם מרוטנבורג, ותלמיד רבינו יחיאל מפריש, רשב"א, ומרדכי שאסור.⁸ וכן פסק השו"ע.⁹

גילוח היוצא מבית האסורין: כתבו ראשונים בשם הירושלמי, אפילו חבוש אצל ישראל (שיכול לגלח בבית הסוהר, מותר לגלח במועד), שאין ערב לאדם לגלח בבית האסורים. וכן פסק השו"ע.¹⁰

גילוח לחולה שנתרפא במועד: כתב המאירי, שממה שהתירו גילוח ליוצא מבית האסורין, למדו חכמי הדורות היתר לספר חולה שנתרפא במועד. ואף על פי שקצת חולים יכולים לספר, אין דרכו בכך. וסיים המאירי שאין ראוי להקל ראש בזו, אלא לפי מה שעיני דין רואות. ותוספות הסתפקו בדבר. והרשב"א אסר.¹¹ וכן פסק השו"ע.¹²

⁴ המשנה והסוגיא לגבי כיבוס המותר במועד, ושיטות הראשונים שעליה, יתבארו, אי"ה, להלן, י"ח א'.

⁵ וכתב ריטב"א: וזה תימה גדול למה קורא אותו שיצא שלא ברשות? ואי משום דכיון דלשוט או להרויח יצא לא תקנו לו כלום, כי היה לו לבוא קודם בשעת הפנאי, אין זה נכון בטעם כדי לומר עליו הלשון הזה, רצה לומר 'שיצא שלא ברשות'.

⁶ הרא"ש כתב שכן משמע בירושלמי. וכתב על זה בביאור הגר"א (תקלא, ס"ק ח) דצ"ע, דבירושלמי משמע להיפך, משמע דרבי יהודה מיירי שלא בחו"ל, והטעם כמו שכתוב בירושלמי שם, שאסור לפרוש לים הגדול משום סכנה, וגם משמע בירושלמי דאין איסור לצאת לחו"ל אלא בכהן דוקא. וסיים: אבל בגמרא שלנו סוף כתובות לא משמע כן (אלא משמע שישיראל שווה לכהן באיסור היציאה מארץ ישראל לחו"ל).

⁷ או"ח תקלא, ד. ובשעה"צ (אות יב) הביא מחלוקת ראשונים בזה, ודברי הגר"א, וכתב שמסתימת רי"ף ורמב"ם נראה דמיירי אף ביצא מארץ ישראל לארץ ישראל, או מחו"ל לחו"ל, ומכל מקום המיקל יש לו על מי לסמוך. עיי"ש. מקורות: רי"ף גיאת (הל' חול המועד, ד"ה אלו מגלחין). רמב"ם (הל' שביתת יו"ט ז, יח). רא"ש (סי' א). ריטב"א (י"ד א', ד"ה לשוט). ריא"ז (פ"ג, הלכה א, סעי' ג).

⁸ חדא, מדלא חשיב ליה בהדי ואלו מגלחין במועד מי שגלח ערב הרגל. ועוד, הרי שאבדה לו אבדה ערב הרגל, שנאנס ולא גילח, אפילו הכי אסור לגלח במועד, ואפילו אומן שאבדה לו אבדה. וכי תימא שאני התם דלא מוכחא מילתא, אבל הכא מוכחא מילתא שגילח ערב הרגל, הא ליתא, דלאחר שגילח ברגל, לא מוכחא מילתא שגילח ערב הרגל אם לאו, כדאמר אביי יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין. הכי נמי הכא, מי שגילח ערב הרגל יגלח ברגל, ומי שלא גילח ערב הרגל לא יגלח ברגל!?

⁹ או"ח תקלא, ב. מקורות: רבינו תם (הו"ד בראשונים. וכתבו הטור בשם ר"ת). מהר"ם (הל' שמחות סי' ט). הגהות אשר"י (סי' א, בשם אור זרוע). רשב"א (שו"ת ח"ג, סי' רעה). מרדכי (סי' תתע). תלמיד ר"י מפריש (י"ד א', ד"ה ואדם). ור' עוד בהרחבה שו"ת נודע ביהודה (קמא, או"ח סי' יג; תניינא, או"ח סי' צט-קא), שו"ת חת"ס (ח"א, או"ח, סי' קנד), ושו"ת אגרות משה (או"ח, ח"א, סי' קסג), לגבי הדין בזמננו, לאנשים הנוהגים לגלח בכל יום.

¹⁰ או"ח תקלא, ד. מקורות: תוס' (ד"ה והיוצא). רא"ש (סי' א). תלמיד ר"י מפריש (ד"ה והיוצא). מרדכי (סי' תתע).

¹¹ זה לשונו: מסתברא לי שאסור לגלח, שא"כ ליתנייה בהדי הנך דמתניתין מאלו מגלחין, ובהדיא אמרו בגמרא: הא שאר כל אדם, אסורין. ועוד נראה לי ראייה, שלא כל מי שלא היה יכול לגלח קודם המועד, מותר כאותן השנוין במשנתנו, מדאמרינן התם: קטן שנולד במועד, מותר לגלח, שאין לך יוצא מן האסורין גדול מזה, למימר משום דהא דיוצא מבית האסורין, דוקא הוא שבאין להתיר, ומשום דבכלל השנוין במשנתנו הוא זה, הא משום שלא היה יכול לגלח קודם המועד, לא.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מי שהיה אנוס ערב הרגל: בלישנא קמא מסיק דאבדה לו אבידה ערב הרגל, לא יגלח (דלא מוכחא מילתא דאנוס). ובלישנא בתרא הסתפקו באומן, דמוכחא מילתא דאנוס, ולא איפשיטא. רי"ף, רא"ש, ורמב"ם השמיטו הדין.⁴³ ריא"ז, והגהות אשרי בשם אור זרוע, פסקו לגבי אומן, שהוא ספק בתלמוד, להקל. והנמוקי יוסף פסק לחומרא. וכן פסק השו"ע.⁴⁴
קטן מותר לגלחו במועד: פסקו רמב"ם, רא"ש, וריא"ז כלישנא בתרא, דקטן מותר לגלחו במועד, לא שנא נולד במועד ולא שנא נולד מעיקרא.⁴⁵ וכן פסק השו"ע.⁴⁶

אלו שהותרו בגילוח האם מותרים בפרהסיא: כתב ריטב"א, שאלו שמגלחין במועד, מגלחים כדרכם, ואפילו בפרהסיא. והרמב"ן כתב על פי התוספתא, אף על פי שהתירו לספר, לא יספר ברשות הרבים, אבל מספר הוא בצנעא בתוך ביתו.⁴⁷ וכן כתב המרדכי. וכן פסק השו"ע.⁴⁸ וכתב הרמ"א, דקטן המתגלח במועד, מותר אפילו בפרהסיא.⁴⁹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות חול המועד, סימן תקלא)

- א. מצוה לגלח בערב יום טוב.
- ב. אין מגלחין במועד, אפילו אם לא גלח קדם מועד.
- ג. אפילו אם היה אנוס ומפני כך לא גלח בערב יום טוב, אינו מגלח במועד; והוא הדין למי שהיה חולה ונתרפא במועד.
- ד. ואלו מגלחין במועד; מי שיצא מבית השביה ולא היה לו פנאי לגלח קדם המועד, ומי שיצא מבית האסורים ואפילו היה חבוש ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח, וכן המגדה שהתירו לו ברגל, וכן מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל, וכן הבא ממדינת הים בחול המועד, או שבא בערב הרגל ולא היה שהות ביום לגלח, והוא שלא יצא מארץ ישראל לחוצה לארץ לט"ל.
- ה. אף על פי שהתירו להסתפר, לא יסתפר ברשות הרבים אלא בצנעא.
- ו. קטן מותר לגלח במועד, אפילו נולד קדם הרגל; (ואפילו בפרהסיא שרי) (וכן משמע ממרדכי).

⁴² או"ח תקלא, ג. מקורות: מאירי (י"ג ב', ד"ה ומבית). תוספות (י"ד א', ד"ה אומן). רשב"א (שו"ת ח"ג, סי' רעה).

⁴³ וכתב הב"י שנראה שהשמיטוה משום שפוסקים לחומרא. ותמה על הרמב"ם (הל' שביתת יו"ט ז, א) ורא"ש (ריש מו"ק) שכתבו מלאכת חול המועד דרבנן, למה לא פסקוה לקולא.

⁴⁴ או"ח תקלא, ג. מקורות: ריא"ז (פ"ג, הלכה א, סעי' ג). נמוקי יוסף (ז א ברי"ף, ד"ה גמרא). הגהות אשרי (סי' א).

⁴⁵ ואף על גב דלישנא קמא סתמא דהש"ס קאמר, הלכתא כלישנא בתרא דלא שייך בהאי גילוח שלא יכנס מנוול לרגל. רא"ש.

⁴⁶ או"ח תקלא, ו. כתב המשנ"ב (ס"ק טז), עיין בפמ"ג שמצדד דאפילו הוא בן כמה שנים, כל שלא הגיע ל"ג שנים, מותר לגלחו במועד. וכן מוכח במג"א. אך המג"א מסתפק דהיכי דהקטן נראה כגדול, אפשר דאין להקל בפרהסיא. מקורות: רמב"ם (הל' שביתת יו"ט ז, יט). רא"ש (סי' ב). ריא"ז (הלכה א, סעי' ד).

⁴⁷ והמאירי (י"ח ב', ד"ה כיבוס) כתב שיש לפרש התוספתא באבל. אבל במועד, כל שהותר, הותר אף בפרהסיא.

⁴⁸ או"ח תקלא, ה. מקורות: ריטב"א (י"ג ב', ד"ה ואלו). רמב"ן (ליקוטיו, ד"ה עוד שנו בתוספתא). מרדכי (סי' תתעג).

⁴⁹ או"ח תקלא, ו. וביאר בדרכי משה, שכן משמע מדברי המרדכי, דוקא אלו שמגלחין במועד כגון היוצא מבית השביה וכו', דמאחר שאסור לאחרים, צריך לגלח בצנעא. אבל לגלח השפה או קטן, דלכולי עלמא בכי האי גוונא שרי, מותר. והוסיף בביאור הגר"א (ס"ק ח'), דלא אסרו בתוספתא אלא במקום שלאחרים אסור (כגון בגדול). וכתב, עיין מג"א (ס"ק ט), שכתב שבקטן מותר בפרהסיא, דהכל רואין שהוא קטן). ועיין רש"י (סוף פ"ב, ד"ה בתבלין), שג"כ כתב שבתבלין מוכר כדרכו, שהכל יודעים שלצורך המועד הן וליכא חשדא, שאין ראויים להתקיים, הלכך אפילו בפרהסיא מותר.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מנודה ומצורע ברגל

(י"ד ב') אבל אינו נוהג אבילותו ברגל, שנאמר²⁰ "וְשִׁמְחֶתָּ בְּחֻגֶּךָ"; אי אבילות דמעיקרא הוא (שחלה לפני המועד), אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד. ואי אבילות דהשתא הוא, לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים.

מנודה מהו שינהוג נידויו ברגל?

אמר אביי, **תא שמע**: ומנודה שהתירו לו חכמים²¹.

אמר רבא: מי קתני שהתירוהו חכמים (והוא היתר כללי)? שהתירו לו חכמים קתני, דאזל ופייסיה לבעל דיניה (ברגל), ואתי קמי דרבנן (בית דין שבאותו דור), ושרו ליה.

מצורע נוהג צרעתו ברגל (שלא יבוא אל תוך המחנה, ולא יגלח).

אמר רבא: **תא שמע**, "וְהָצְרֹעַ"²² - לרבות כהן גדול. והא כהן גדול, דכל השנה כרגל לכולי עלמא דמי, **דתנן**: כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל. שמע מינה נוהג צרעתו ברגל, שמע מינה.

שיטות הראשונים

דיני נידוי מהתורה או מדרבנן: דעת גאונים, רי"ף, רמב"ם, תוספות, ורשב"א, שדין מנודה דרבנן הוא,²³ וכל מה דלא אפשריט, דינו כדין תיקו בדרבנן, לקולא. ודעת רמב"ן וריטב"א, דהוא מדאורייתא²⁴.

מנודה מהו שינהוג נידויו ברגל: בעיא דלא אפשריטא להדיא, ומכל מקום פסקו כל הפוסקים שנוהג נידויו ברגל. וכן פסק השו"ע²⁶.

²⁰ דברים, פרשת ראה, טז, יד.

²¹ קא סלקא דעתך: התירו לכל מנודה נידויו ברגל, דאין נידוי נוהג ברגל. מפרש.

²² ויקרא, פרשת תזריע, יג, מה: וְהָצְרֹעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיֶה פָרָמִים וְרָאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעֲטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא.

²³ שאם היו מהתורה, לא היו יכולים, לא להקל על נדויו, ולא להחמיר, אלא בדינו ממש, כשאר מצות התורה. והמנודה, יכולים להקל על דינו, וכן להחמיר, שלא לדבר עמו, ושלא להנותו, וכל כיוצא בזה. אלא דברי קבלה הן "אורו ארור יושביה", והוא הנדוי. וכמו שאמרו, שלהי שבועת העדות: ארור, בו שבועה, בו קללה, בו נדוי, דכתיב: "אורו מרוז". ואמר עולא: בארבע מאה שפורי, שמתיה ברק למרוז. רשב"א.

²⁴ מדאמרינן (ט"ו ב') מנודה מהו שישלח קרבנותיו? ואמר רב יוסף: תא שמע, כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר מנודין היו לשמים, והיו משלחין קרבנותיהן. ואי מדרבנן, אכתי לא תיקון אבילות דנידוי (כלומר, אם דיני נידוי רק מדרבנן, מה הראיה מישראל במדבר, שאז עדיין לא נתקנו דיני נידוי)! וכל שכן דהתם לבטל כל ישראל מקרבנות ליכא לתקוני (כלומר, וכל שכן שאם דיני נידוי הם תקנת חז"ל, יש סברא שאין לבטל כל ישראל מקרבנות! משא"כ אם חלים מהתורה, ולא מסברת חכמים, זהו דין גורף!) רמב"ן.

²⁵ מקורות: גאונים (שערי תשובה, סי' לו; הובא באוצר הגאונים, חלק התשובות, מו"ק ט"ו ב', ד"ה מנודה ומצורע; הו"ד בריטב"א). רי"ף (ז ב בדפיו; שו"ת סי' רצא). רשב"א (שו"ת, תשובות המיוחסות לרמב"ן, סי' רסג). תוספות (כן כתב ריטב"א בשם. וראה תוספות י"ד ב', ד"ה מהו שינהוג). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, עניין האבלות, עמ' ריג). ריטב"א (י"ד ב', ד"ה מנודה מהו; ט"ו ב', ד"ה מנודין). רא"ש (סי' ד).

²⁶ יו"ד שלדא, וביאר הגר"א (ס"ק ד) שהוא על פי הגמרא, י"ד ב': אביי ניסה להביא ראיה שמנודה אינו נוהג נידויו ברגל, מהמשנה, ודחאו רבא. וקיי"ל לן כרבא. וכתב עוד הגר"א שכן משמע בירושלמי (שהביאו הרא"ש בריש פירקין, סימן א, והמנודה וכו').

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
מסכת: **מועד קטן** |
פרק: **ג** | דף: **י"ד**

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נידוי וחרם, סימן שלד)

א. העובר על דבר אסור, מנדין אותו לאלתר... אפלו פגע הרגל בתוך שלשים יום, אינו מבטל אותו.

מקורות: רי"ץ גיאת (הל' חול המועד). רי"ף (ז ב בדפיו). רא"ש (סי' ד). מרדכי (סי' תתקלה). האגודה (מועד קטן, פ"ג, סי' כא). מאירי (י"ד ב', ד"ה ולענין ביאור).